

ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ НЕПОВНОЛІТНІХ ЯК СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

А.В. Вольвач, С.В. Коношенко,
Україна, Донецька область, м. Слов'янськ,
Донбаський державний педагогічний університет

Постановка проблеми та її актуальність. Як відомо, здоров'я людини – один із найважливіших показників економічного, соціального та морального благополуччя суспільства. На жаль, соціально-економічні й екологічні кризи в країні зумовили значне погіршення здоров'я населення, особливо наймолодшої і, як виявилось, найнезахищенішої його частини. За даними Міністерства охорони здоров'я України, нині на тисячу дітей – майже 1460 хворі. Лише 15% немовлят народжуються здоровими, 20 % дошкільнят мають хронічну патологію, 66 % першокласників – функціональні або хронічні відхилення. Загальна захворюваність серед дітлахів за останні 10 років зросла на 50% [3].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема збереження, зміцнення та відтворення здоров'я особистості розглядається з тих чи інших наукових позицій у працях філософів, медиків, психологів, соціологів (М. Амосов, Г. Апанасенко, Г. Борисов, М. Віленський, О. Газман, М. Гончаренко, Г. Зайцев, Г. Царегородцев, А. Щедрина та ін.). Концептуальні основи здоров'язберігаючого виховання закладені в працях І. Брехмана, Л. Новікової, Н. Полетаєвої, М. Таланчука, Л. Татарнікової.

Ранній досвід формування здорового способу життя у дітей та підлітків висвітлено у працях А. Алчевської, С. Боткіна, Г. Ващенко, Д. Локка, І. Мечникова, М. Пирогова, С. Русової, К. Ушинського. Значний внесок у розробку та впровадження в практику діяльності освітнього закладу системи оздоровчого виховання дітей і молоді здійснили видатні українські педагоги А. Макаренко та В. Сухомлинський. Водночас залишається недостатньо вивченим питання формування умінь і навичок здорового способу життя дітей та молоді.

Мета статті – здійснити теоретичний аналіз проблеми формування умінь і навичок здорового способу життя в соціально-педагогічній теорії і практиці.

Викладення основного матеріалу. Зміни в соціально-культурному, економічному, політичному житті України викликали трансформацію цілей і завдань освіти. Основним завданням сучасної школи стає виховання компетентної особистості, яка не тільки володіє знаннями, а й уміє застосовувати їх у житті, діяти адекватно у відповідних ситуаціях, адаптуватися до складних соціальних умов, долати життєві труднощі, підтримувати своє здоров'я на належному рівні, чинити опір негативним впливам.

Нам імпонує визначення, яке дається в словник із соціальної педагогіки, де вміння розглядаються як “засоби виконання певних дій”, при чому зазначається, що вони можуть бути як практичними, так і розумовими [48, 94]. Це визначення якнайбільше відповідає завданню формування умінь і навичок здорового способу життя як інтегративного явища. Приєднуючись до цієї думки, ми вважаємо, що вміння можуть бути конкретизовані стосовно різних складових здоров'я і нести навантаження фізичне, соціальне, психологічне, моральне. До цього часу вміння прийнято класифікувати як інтелектуальні, технічні, практичні.

Знання та вміння перебувають у досить складній залежності. Для того, щоб учень оволодів вміннями – тобто вмів рахувати, писати, читати, підтримувати здоров'я на належному рівні і таке інше, він має знати, як це робити. Здобувши знання, школяр вчиться застосовувати їх у практичній діяльності, це означає, що в нього виробляються вміння. У процесі тренувань, під час практичної діяльності вміння вдосконалюються, через це й діяльність стає досконалішою.

Але маючи певні знання, учень може не мати певних умінь і навпаки. Теоретичні знання щодо збереження й зміцнення здоров'я, наприклад, ще не говорять про вміння, оскільки учень не завжди вміє застосовувати правила здорового способу життя у своїй практичній діяльності. Лише після того, як учень, виконавши ту чи іншу оздоровчу роботу самостійно, буде безпомилково й систематично використовувати певні правила, можна зробити висновок щодо правильності застосування його знань на практиці.

Формування умінь проходить кілька стадій. Спочатку – ознайомлення з умінням, усвідомлення його смислу. Потім – початкове оволодіння ним. Нарешті – самостійне виконання практичних завдань [3, с.139]. Це можна продемонструвати на прикладі умінь здорового способу життя. Завданням першого етапу формування умінь здорового способу життя є необхідність викликати інтерес до виконання певних оздоровчих або здоров'язберігаючих дій. Для цього учнів озброюють валеологічними знаннями і стимулюють до відтворення оздоровчих дій, створюючи умови для порівняння та зіставлення. На другому етапі учнів навчають самостійно застосовувати здобуті знання, які активізують їх мислення. На третьому – відбувається тренування, закріплення умінь виконувати певні дії. Поступово уміння переходять у навички.

С.Гончаренко вказує, що: “Навички – дії, складові частини яких у процесі формування стають автоматичними. За наявності навичок діяльність людини відбувається швидше й продуктивніше... Навички необхідні у всіх видах діяльності: навчальній, трудовій, ігровій тощо. Формуються навички на основі застосування знань про відповідний спосіб дії шляхом цілеспрямованих планомірних вправлянь” [1, с.89].

Отже, знання перетворюються на навички тільки шляхом постійних вправ. При цьому вправи мають спиратися на усвідомлення людиною мети конкретної вправи. Навичка – це дія, яка шляхом багаторазового повторення доведена до автоматизму.

Процес формування навички охоплює визначення його компонентів і таке оволодіння операцією, яка дає змогу досягти найвищих показників на основі вдосконалення та закріплення зв'язків між компонентами, їх автоматизації та високого рівня готовності дії до відтворення.

Формування навичок проходить у три етапи:

1. Шляхом роз'яснення та демонстрування учням допомагають засвоїти правила, основні прийоми, послідовність дій та діяльності.

2. Відбувається удосконалення й координація окремих дій та діяльності у процесі їх виконання.

3. Шляхом неодноразового виконання вправ, повторення позитивних вчинків і дій досягається автоматизація в їх виконанні, набуваються міцні навички.

“Між уміннями і навичками існує тісний зв'язок. Вміння – це готовність до свідомих і точних дій, а навичка – автоматизована ланка цієї діяльності” [2, с.121]. Елементи умінь часто переходять у навички. Навички виробляються в усіх видах навчальної діяльності. Специфічним методом формування навичок є вправи. Вміння та навички – це різні сторони однієї діяльності. Вони тісно пов'язані між собою, взаємодоповнюються та забезпечують найкращий перебіг діяльності. Отже, навички є необхідним компонентом уміння – здатності людини робити щось, основаної, в свою чергу, на знаннях, досвіді й навичках. Уміння характеризуються повільним виконанням дій, можливістю помилкових дій, необхідністю у довільній увазі людини, свідомому контролі. Навичка є автоматизованим компонентом уміння. Успіх у формуванні умінь учнів залежить від знання кожного результату виконання навчальної вправи, від розуміння учнем суті своєї помилки [2, с.122].

Теоретичний аналіз змісту понять “уміння” і “навички” дає підставу визначити “уміння здорового способу життя” як засвоєні людиною на особистому досвіді способи, або здатність виконання оздоровчих дій, а “навички здорового способу життя” – як дії, сформовані шляхом повторення в процесі оздоровчої діяльності, і є автоматизованими компонентами свідомої валеологічної поведінки. “Уміння та навички здорового

способу життя, – зазначає О.Яременко, – дають змогу людині протягом життя підтримувати своє здоров'я на належному рівні, протистояти негативним впливам, небезпечним для здоров'я, приймати правильні рішення щодо власного способу життя” [3, с.148].

Висновки та перспективи подальших досліджень. В процесі формування умінь і навичок здорового способу життя особистості необхідно враховувати три основні валеологічні взаємопов'язані елементи: валеологічну освіченість, валеологічну свідомість, валеологічну поведінку. При цьому інформація про здоров'я й способи його збереження впливає на розвиток свідомості особистості, визначає її ставлення та поведінку. Виходячи з цього, валеологічна освіта школярів має на меті створення інформаційного середовища, яке забезпечило б їм можливість пізнання себе і своїх фізичних, фізіологічних, інтелектуальних особливостей, створило б умови для пошуку шляхів збереження й зміцнення здоров'я. Подальшого вивчення і розвитку потребують такі питання: особливості особистісно орієнтованого підходу до формування вмінь і навичок, що зберігають і зміцнюють здоров'я; зміст, форми і методи формування здоров'язберігаючих умінь і навичок в учнів різних вікових груп закладів інтернатного типу.

Література

1. Гончаренко С. Український педагогічний словник. К.: Либідь, 1997. 376 с.
2. Словник із соціальної педагогіки / авт.-уклад.: Тетяна Олександрівна Логвиненко, Ніна Василівна Гордієнко. Дрогобич: Посвіт, 2007. 160 с. (Серія “Б-ка соціального педагога”; вип. 7).
3. Формування здорового способу життя молоді: проблеми, перспективи / О. Яременко, О. Балакірева, О. Вакулєнко та ін. К.: Український ін-т соціальних досліджень, 2011. 207 с.
4. Харченко С.Я. Соціально-педагогічні технології: навч.-метод. посіб. для студентів вищ. навч. закл. / С.Я. Харченко, Н.П. Краснова, Л.П. Харченко. Луганськ : Альма-матер, 2005. 552 с.

СПОСТЕРЕЖЕННЯ ЯК МЕТОД ВИЯВЛЕННЯ ДІТЕЙ З ОЗНАКАМИ СОЦІАЛЬНОЇ ОБДАРОВАНОСТІ

И.В. Вовк,
науковий керівник Е.П. Демченко
Україна, Сумська область, г. Глухов,
Глухівський національний педагогічний університет ім. О. Довженка

Феномен обдарованості є достатнього розробленим в психології, педагогіці, соціальній педагогіці на рівні теорії. Відомими зарубіжними й вітчизняними вченими запропоновано моделі обдарованості, розкрито природу цього явища, досліджено структуру й визначено види обдарованості. Під обдарованістю часто розуміють якісне своєрідне поєднання здібностей, від якого залежить можливість досягнення особистістю успіху в діяльності. Тому багато досліджень спрямовано на вивчення певних здібностей: технічних (О. Зазимко), літературно-творчих (В. Коваленко), образотворчих (В. Антоненко, О. Завгородня), музичних (В. Колосок, С. Науменко), соціальних (О. Власова) тощо) чи конкретному виді обдарованості (інтелектуальній (М. Смульсон, О. Виноградов), академічній (Д. Корольов), творчій (О. Моляко), технічній (О. Зазимко, Р. Семенова), лідерській (Д. Сиск, Дж. Фельдхьюсен) тощо.